

УДК 316.62

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-1-26-33

Мальцева Ольга Іванівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

olga786360@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0559-7646>

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТУ

Глобалізація (від англ. global – загальний, всесвітній, від лат. globus – куля) – економічні, торговельні, фінансові, технологічні, політичні, соціальні, трудові, інформаційні та інші процеси, що мають глобальний, планетарний масштаб. Її сутність проявляється через економічну, політичну, культурну взаємодію країн та народів, утворення міжнародних організацій та структур.

В умовах глобалізації світ вступає в нову реальність, яка вимагає від нього жити за принципами «глобального он-лайну», тобто розвиватись в унісон з іншими державами, творити глобальну державну політику відповідно до технології, апробованої вже державами-лідерами геополітичного розвитку. В результаті такого тотального впливу глобалізації змінюється специфіка розвитку світу, трансформаційно-модернізаційних змін зазнають традиційні форми соціальної організації, на зміну яким приходить глобальне суспільство, глобальне інформаційне суспільство, глобальне масове суспільство, мережеве суспільство (суспільство мережевих структур) та суспільство глобального ризику (Р. Войтович, 2013).

На думку А. Лекаца, Е. Арутюнова та В. Свєриденка, під процесом глобалізації слід розуміти створення єдиної зони для вільного обміну в різних сферах людської діяльності. В результаті ефективної глобалізації світова спільнота здатна перейти на якісно новий рівень свого розвитку, а осмислення цього процесу дозволить людині краще орієнтуватися в світовому життєвому просторі (А. Лекаца & Е. Арутюнов & В. Свєриденко, 2014).

Можна виокремити декілька підходів до дослідження глобалізації:

- економічний аспект – транснаціональні корпорації та банки, транскордонний рух фінансів і робочої сили, єдине ринкове господарство;
- політичний аспект – зростання впливу міжнародних урядових, неурядових і транснаціональних організацій;

- комунікативний аспект – Інтернет, зростання мобільності населення (туризм, міграції), міждержавна інтеграція;
- соціальний аспект – завдяки медіа та Інтернету формується глобальна громадська думка (П. Вербицька & О. Волошенко & Г. Горленко, 2018, с.7).

Мета нашої статті – проаналізувати вплив глобалізації на соціалізацію особистості. Тобто нас цікавить соціально-педагогічний аспект глобалізаційних процесів.

Глобалізація як системний процес торкається всіх сторін і сфер життєдіяльності сучасної людини, безпосередньо впливаючи на формування особистості. Процес за своєю суттю неоднозначний і суперечливий, з одного боку, розширює можливості міжособистісної комунікації за рахунок інформаційних технологій, з іншого, породжує явище відчуженості, що виявляється у вигляді охолодження і розриву відносин особистості з найближчим оточенням, випаданням з соціальних зв'язків.

Спробуємо детально проаналізувати позитивний та негативний вплив глобалізації на соціалізацію особистості. Почнемо з розгляду аргументів про користь глобалізаційних процесів для розвитку соціальності сучасної людини.

Особливістю формування особистості в умовах глобальних змін є становлення нових ціннісно-сміслових орієнтирів, які можна визначити як «глобально-постіндустріальні». Це пов'язано з розширенням особистісного простору за рахунок активного використання інноваційних технологій і сучасних засобів комунікації. Як наслідок виникають нові форми міжособистісних відносин, завдяки яким зв'язок між народами, країнами і людьми стає більш тісним та інтенсивним. Правлячим режимам стає все складніше ізолювати своїх громадян від решти світу. Люди отримують свободу вибору каналу інформації – чи буде він визнаний і підтримуваний владою, чи незалежний від її контролю. Тобто розвиток нових інформаційних технологій, глобальних каналів комунікації розширює кордони зовнішньої свободи особистості.

Внаслідок цього з'явилися зміни у сприйнятті людиною життя, істотне збагачення її потенційних можливостей, розширення соціокультурних уявлень. Плани, устремління, мрії дітей, підлітків, юнаків і дівчат у модернізованих суспільствах можуть формуватися, орієнтуючись не тільки на норми, цінності, стилі життя, характерні для їхнього безпосереднього оточення, але й на ті зразки, які ваблять до себе, навіть залишаючись недоступними.

Під впливом глобалізаційних впливів змінюються цінності. Що таке цінності? Це узагальнені уявлення про найбільш бажані типи благ і способи їх отримання, в яких концентрується попередній досвід індивіда і на основі яких здійснюється вибір подальшої поведінки. З ціннісними орієнтаціями пов'язані найбільш міцні знання (переконання) і найбільш значущі соціальні норми. Цей комплекс духовних утворень робить

особистість автономною системою, що представляє собою певну цілісність, якеся «ядро особистості», яке служить підставою самовизначення в складних життєвих ситуаціях.

Те позитивне, що привнесла нова соціальна ситуація – такі цінності, як діловитість, ініціатива, підприємливість, прагнення до інновацій, можливість реалізувати творчий потенціал. При цьому слід зазначити, що посилюється прагматизм молоді при виборі майбутньої професії. Молода людина оцінює навчальний заклад зі строго визначених позицій: чи отримає вона в них такі знання, які знадобляться їй у майбутньому житті, чи допоможуть знайти своє місце в умовах ринкової конкуренції? І такий прагматизм, на нашу думку, теж є позитивним явищем.

С. Пальчевський аналізуючи глобальні проблеми людства і соціалізацію особистості в нових умовах, наводить ще й такі аргументи позитивного впливу глобалізації. Розвиток міжнародного транспорту щорічно збільшує потоки пасажирів і вантажів. Світ стає ніби меншим, компактнішим, відстані скорочуються, а люди отримують можливість мігрувати, мандрувати до інших країн, працювати в них і налагоджувати ділові та культурні контакти.

У політиці загального поширення набувають ідеали і стандарти демократії та захисту громадянських прав. Дедалі тісніше згуртовують людей у всьому світі культурні традиції, відповідні їм стандарти поведінки й освіти. Світом поширюється англійська мова, вона набуває статусу мови міжнародного спілкування і це полегшує відносини між представниками різномовних країн.

Перестають існувати ідеологічні бар'єри, особливо для молоді. Розвиваються коопераційні зв'язки вчених світу. Зростає роль численних міжнародних організацій, важливих для соціальної сфери. (Рада Європи, Європейська Спілка (ЄС), Організація із економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Організація Об'єднаних Націй (ООН) та її агенції (Програма розвитку ООН, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ), Всесвітній банк тощо). Завдяки своїй базі та масштабам членства ці організації володіють великими ресурсами і технічним досвідом. Партнерство з ними дає доступ до істотного фінансування, професіоналізму та найновішої інформації (документація, технічні звіти, плани проектів) (С. Пальчевський, 2005, с. 170).

В цілому, глобалізація для молодих людей, хоча і не для всіх, означає більше інформації, більше можливостей для того, щоб побачити світ, більше мобільності, різноманітності у виборі культури і способу життя, і більше можливостей для розвитку різноманітних молодіжних спільнот по всьому світу для висловлення своєї солідарності.

Разом з великою кількістю переваг, які створює глобалізація для соціалізації особистості, величезна кількість дослідників і громадських діячів вказують на її негативні наслідки.

Дослідниця Н. Головач попереджає про негативні зміни у ціннісних орієнтаціях молодих людей. У сучасному глобальному інформаційному просторі переважно зникає основа духовної самоідентифікації, так як людина перетворюється на споживача масової культури, як наслідок відбувається формування певних життєвих стилів. Через інформаційні технології виробляється і диктується система споживання продуктів культури, а тому виникає ймовірність абсолютизації матеріальних цінностей.

Пропагується етика гедонізму, в якій метою життя і вищим благом визнається насолода, як наслідок відбувається порушення соціальних цінностей і норм та зміни в оцінках добра і зла. Молодь позбавляється духовного імунітету, який формується культурою, моральністю, вихованням, яке завжди пов'язане з вихованням цінностей, ставлення людини до світу, до Бога, до себе, до інших та спрямований на внутрішній світ людини. І якщо в традиційній культурі кожен дорослий член суспільства відчував себе зобов'язаним орієнтуватися на правила і норми соціуму, то в сучасній світі людина має більшу свободу вибору. Сучасна постмодерністська людина є, перш за все, людиною вільною від будь-яких зобов'язань (Н. Головач, 2016).

Набагато складніше в глобалізованому світі з пануванням масової культури здійснювати національно-патріотичне виховання дітей та молоді, формувати їх національну ідентичність. Глобалізація світових процесів несе загрозу розмивання етнічної та культурної самобутності народів, уніфікацію життя за чужими стандартами. Суттєвий вплив на ціннісні орієнтації та ідеали соціума здійснюють засоби масової інформації. Недолуга політика останніх підсилює вплив на молоде покоління західної (і в першу чергу американської) культури низького гатунку, перетворюючись на стійкий фактор руйнування етнічної ментальності.

Все більше молодих людей називають себе космополітами («громадянами світу»), мало дбаючи про збереження чистоти своєї мови, вивчення і популяризацію національної культури, історії свого народу. У вік глобалізації та інтеграції традиційні етнічні цінності декому можуть здаватися архаїчними і неістотними. Проте сучасні реалії вимагають ураховувати етнічний фактор, адже у випадку вступу України в Європейську спільноту саме етнічна самобутність сприятиме тому, щоб певний етнос не розчиниться безслідно серед інших народів.

Усе більша кількість вчених вважає, що проблема безетнічності фактично є проблемою безсоціальності і навіть антисоціальності. Прогалини в етнічній свідомості людей – одна з головних причин поширення так званої «масової культури», обивательщини, пияцтва, неробства, духовної ницості, конформізму, оскільки знищення традицій неодмінно веде до морального, духовного, культурного та економічного занепаду.

Прямий негативний вплив на соціалізацію особистості чинять так звані глобальні проблеми. До найбільш істотних з них сьогодні належать: забруднення навколишнього середовища, бідність, безробіття, злочинність, тероризм, глобальні конфлікти у світовому співтоваристві. Так, наприклад, господарська діяльність, що веде до забруднення навколишнього середовища, відбивається на умовах життя (і, отже, соціалізації) усього населення земної кулі (природно, в одних його частинах більше, в інших – менше). Глобальні економічні і політичні процеси визначають умови життя людей у тій або іншій країні.

Зважаючи на це, головна проблема соціалізації в глобальному масштабі полягає у всебічному використанні її засобів для збереження «старих», «організованих», тих, які залишаються незмінними, частин структур на засадах загально визнаних духовних цінностей людства за умови змін «нових» структур, які здатні поновлювати властивості всієї системи, на базі доцільного використання найновіших досягнень загальнолюдської культури (С. Пальчевський, 2005, с.171).

А. Лекаца, Е. Арутюнова та В. Свєриденко вважають, що нейтралізувати негативний вплив глобалізації можна, якщо вирішити такі основні завдання:

- об'єднання основних регіональних, локальних, національних проблем в єдине ціле;
- злиття окремих господарських структур світу в єдиний техногенний простір;
- реорганізація та встановлення спільності політичних структур, правових форм, культури, науки;
- зближення національних традицій, звичаїв, менталітету окремих народів, націй;
- поступова уніфікація всіх сторін життя людей;
- передача досвіду передових держав в області демократії охорони і забезпечення прав особистості на інші країни світу;
- широке поширення новітніх наукових, технологічних, юридичних ідей, рішень, проектів та ін. (А. Лекаца & Е. Арутюнов & В. Свєриденко, 2014). Якщо людству це вдасться, глобалізація буде мати більше переваг, аніж недоліків, і її вплив на соціалізацію особистості стане більш позитивним.

На думку членів Всесвітньої комісії з соціальних аспектів глобалізації МОП, домінуюча ідея глобалізації повинна перейти від менш вузької зацікавленості питаннями ринків до більш широкої зацікавленості питаннями людей. Соціальний вимір глобалізації стосується роботи, здоров'я та освіти, однак він виходить далеко за межі цього. Це вимір глобалізації, яку відчують люди в своєму повсякденному житті і діяльності: сукупність їх прагнень для демократичної участі і матеріального благополуччя. Краща глобалізація є ключем до кращого і безпечного життя людей усього світу в 21 столітті.

Таким чином, в результаті ефективної глобалізації світова спільнота здатна перейти на якісно новий рівень свого розвитку, а осмислення цього процесу дозволить людині краще орієнтуватися в світовому життєвому просторі.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, присвячених процесу глобалізації і його впливу на формування та соціалізацію особистості, дане явище вимагає подальшого вивчення і більш глибокого аналізу саме соціальними педагогами.

Список використаної літератури

- 1. Войтович Р. В.** Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу. URL: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2013/06/blog-post.html> (дата звернення 11.09.2019). **2. Лекаца А. Н.,** Арутюнов Э. К., Свериденко В. Г. Формирование личности в условиях глобализации. *Международный журнал экспериментального образования*. 2014. № 10. С. 159–161. **3. Громадянська освіта. 3D Демократії: думаємо, дбаємо, діємо: методичний посібник до курсу громадянської освіти для 10-го класу закладів загальної середньої освіти: в 7-ми частинах /** П. Вербицька, О. Волошенюк Г. Горленко та ін.; за ред. П. Кендзьора. Львів: ВД «Панорама», 2018. **4. Пальчевський С. С.** Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 560 с. **5. Головач Н. М.** Релігійна соціалізація особистості у сучасному культурному просторі. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. Вип. I (6), 2016. С. 21–25.

References

- 1. Voitovych, R. V.** (2013). Vplyv hlobalizatsii na rozvytok suchasnoho svitu [The impact of globalization on the development of the modern world]. Retrieved from <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2013/06/blog-post.html> (accessed 11.09.2019) [in Ukrainian]. **2. Lekatsa, A. N.,** Arutyunov, E. K. & Sveridenko V. G. (2014). Formirovanie lichnosti v usloviyakh globalizatsii [The formation of personality in the context of globalization]. *Mezhdunarodnyy zhurnal eksperimentalnogo obrazovaniya – International Journal of Experimental Education*, 10, 159-161 [in Russian]. **3. Verbytska P.,** Volosheniuk O. & Horlenko H. (2018). Hromadianska osvita. 3D Demokratii: dumaiemo, dbaiemo, diiemo [Civil education. 3D Democracies: Think, Care, Act]. Lviv: VD «Panorama» [in Ukrainian]. **4. Palchevskyi S. S.** (2005). Sotsialna pedahohika: navchalnyi posibnyk [Social pedagogy: a textbook]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian]. **5. Holovach N. M.** (2016). Relihiina sotsializatsiia osobystosti u suchasnomu kulturnomu prostori [Religious socialization of the individual in the contemporary cultural space]. *Mizhnarodnyi visnyk: kulturolohiia, filolohiia, muzykoznavstvo – International Bulletin: cultural studies, philology, musicology*, I (6), 21-25 [in Ukrainian].

Мальцева О. І. Соціалізація особистості в умовах глобалізації світу

У статті на основі аналізу наукових джерел, статистичних даних та нормативних документів розкрито вплив глобалізаційних процесів на соціалізацію особистості.

Встановлено, що глобалізація як системний процес торкається всіх сторін і сфер життєдіяльності сучасної людини, безпосередньо впливаючи на формування особистості. Процес за своєю суттю неоднозначний і суперечливий.

Виявлено, що для молодих людей, глобалізація ніби розширяє кордони особистісного простору за рахунок активного використання інноваційних технологій і сучасних засобів комунікації. Це означає більше інформації, більше можливостей для того, щоб побачити світ, більше мобільності, різноманітності у виборі культури і способу життя, і більше можливостей для розвитку різноманітних молодіжних спільнот по всьому світу.

Особливістю формування особистості в умовах глобальних змін названо становлення нових ціннісно-сміслових орієнтирів, які можна визначити як «глобально-постіндустріальні». Такі цінності, як діловитість, ініціатива, прагматизм, підприємливість, прагнення до інновацій, можливість реалізувати творчий потенціал – здатні позитивно впливати на соціалізацію особистості.

Проаналізовано ризики формування особистості в умовах глобалізації світу. Це втрата національної ідентичності, негативний вплив низькопробної «масової культури», абсолютизація матеріальних цінностей, глобальні проблеми людства. Названо ймовірні шляхи нейтралізації їх негативного впливу як на людство в цілому, так і на окрему особистість.

Ключові слова: соціалізація, глобалізація, особистість, світ.

Мальцева О. И. Социализация личности в условиях глобализации мира

В статье на основе анализа научных источников, статистических данных и нормативных документов раскрыто влияние глобализационных процессов на социализацию личности.

Установлено, что глобализация как системный процесс касается всех сторон и сфер жизнедеятельности современного человека, непосредственно влияя на формирование личности. Процесс по своей сути неоднозначный и противоречивый.

Выявлено, что для молодых людей, глобализация расширяет границы личностного пространства за счет активного использования инновационных технологий и современных средств коммуникации. Это означает больше информации, больше возможностей для того, чтобы увидеть мир, больше мобильности, разнообразия в выборе культуры и

образа жизни, и больше возможностей для развития различных молодежных сообществ по всему миру.

Особенностью формирования личности в условиях глобальных изменений названо становления новых ценностно-смысловых ориентиров, которые можно определить как «глобально-постиндустриальные». Такие ценности, как деловитость, инициатива, прагматизм, предприимчивость, стремление к инновациям, возможность реализовать творческий потенциал – способны положительно влиять на социализацию личности.

Проанализированы риски формирования личности в условиях глобализации мира. Это потеря национальной идентичности, негативное влияние низкопробной «массовой культуры», абсолютизация материальных ценностей, глобальные проблемы человечества. Названы вероятные пути нейтрализации их негативного влияния как на человечество в целом, так и на отдельную личность.

Ключевые слова: социализация, глобализация, личность, мир.

Mal'tseva O. Socialization of the Individual in the Conditions of Globalization of the World

The article analyzes the influence of globalization processes on the socialization of the individual based on the analysis of scientific sources, statistics and normative documents.

It is established that globalization as a systematic process touches all sides and spheres of life of the modern man, directly influencing the formation of personality. The process is inherently ambiguous and controversial.

It is revealed that for young people, globalization seems to be expanding the boundaries of personal space through the active use of innovative technologies and modern means of communication. This means more information, more opportunities to see the world, more mobility, diversity in the choice of culture and lifestyle, and more opportunities for the development of diverse youth communities around the world.

One of the peculiarities of personality formation in the context of global change is the emergence of new value-meaning landmarks that can be defined as "globally-postindustrial". Values such as efficiency, initiative, pragmatism, entrepreneurship, the desire for innovation, the ability to realize creative potential - are able to positively influence the socialization of the individual.

The risks of personality formation in the conditions of globalization of the world are analyzed. This is the loss of national identity, the negative impact of low-profile «mass culture», the absolutization of material values, the global problems of humanity. The possible ways of neutralizing their negative impact on humanity as a whole and on the individual are named.

Key words: socialization, globalization, personality, world.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2019 р.

Прийнято до друку 25.10.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.